

NOGLE ANMÆRKNINGER

OVER

ET GAMMELT MONUMENT

i

MUSEO PIO - CLEMENTINO I ROM

VED

GEORG ZOEGA.

Kongelig dansk Agent og Consul i Rom.

THE AMERICAN PEOPLE

THE GARRETT MONUMENT

FOR THE SUFFERING

GEORGE GARRETT

1812-1887

Dette Monument, som Visconti allerede har udgivet i *Museo Pio - Clementino* Tom. iv. Tab. xxv, er saavidt jeg kan skjønne, et Begravelses Monument, af det Slags, som de Gamle kaldte *Mensæ*, og om hvilke de fortælle, at de plejede at oprejses over Gravhøjene. Fra Gravhøjene, hvorpaa det stod, er det siden bleven nedflyttet under Jorden, hvilket sees af Arbejdet, som er alt for delikat til, at det nogensinde har kunnet være udsadt for Vind og Vejr. Jeg anseer det for et Begravelses-Monument, fordi det indeholde Forestillinger, som ere hyppige paa deslige Steene: endskjønt jeg ikke kan overbevise mig om, at noget Billede af *Döden* derpaa sees, ligesaalidet jeg hidindtil har Kundskab om, hvad Visconti i hans Forklaring paa-staaer, at hos de Gamle Sommerfugle vare Livets Symbol *a)*, eller at de forestillede sig *Döden* som en forlænget Qual.

- a)* *Visconti* siger *Museo Pio. Clem. Tom. iv. p. 53.* I Midten staaer et Ildbækken af meget smuk Form, hvortil tvende brændende Fakler ere lænnede, ved hvis Flammer *Dödens* Tvende Genier brænde en Sommerfugl, Livets Symbol, og grædende vende Ansigtet bort. Han tilføyer Noten, at saaledes at bortvende Ansigtet, var den sædvanlige Stilling naar et Baal blev tændt. Saa hos *Virgil*, hvor han beskriver *Messenis* Jordefærd. *Æneis vi. v. 223. subjectam more parentum Aversi tenuere facem.*

Foreløbigen maa jeg gjøre opmærksom paa en Omstændighed, som hverken Kobberstikkeren i Museo Pio-Clementino, eller Udgiveren har lagt Mærke til; at nemlig Vingerne af den eene Genius, som holder Sommerfuglen over Flammen, ere gjorte paa sædvanlig Maade, saaledes som de overalt sees paa Amors, og andre Geniers Billeder. Den anden Genii Vinger derimod have Spidsene böjede krumt opad, hvilken Form vel i Skulpturen af en meget høj Alderdom er almindelig for alle Arter af Figurer, men som i senere Tid, efter at hvert Slags Billede havde faaet sin Karakter, hver Form sin Betydning, ikke letteligen findes andenstæds end hos Uhyrer, ligesom og saa her hos Chimærerne, som tjene nærværende Monument til Föder. Neppe er denne Forskjellighed en Virkning af Tilfælde, eller Konstnerens Caprice: Men han har formodentlig derved villet betegne en vis Modsigelse og Kontrast imellem begge Genier: da det ogsaa paa dette Sted vilde være en væmmelig Overflödighed, at forestille tvende Genier, som fuldkommen betegnede det samme, sysselsadte med, enten at pine, eller at ödelægge den samme Gjenstand. Og disse tvende Genier ere allene tilstrækkelige til at vise Ugrunden i Viscontis Meening; da hverken de gamle eller ny Opfindere af Symboler have forestillet den ödelæggende Död, anderledes end som Een Person. Jeg bör ogsaa erindre, at den eene af de tvende Centaurer, den nemlig, paa hvilken Mænaden med Fakkelen sidder, er qvindelig; den anden derimod, med Faunen, der spiller paa Citthar, er af Mandkjönnet; og at paa den Side, hvor Herkulis Billede sees, hverken Hyrde eller Gjæd forestilles, som Visconti meener, men en Faun, et Raadyr og en Nymphe.

Min Meening om Indholdet af dette Monument, som jeg, efter at have forkastet Viskonti's, bör udvikle, er følgende:

Sielen forestilles, hvorledes den i Strid af de modsatte Lidenskaber ödelægger og fortærer sig, indtil den endelig, efter ved disse selvsamme Flammer at være rensat og hærdet, gaaer over til Elysiums Fred, hvis Lyksalighed der gives Forbilleder paa i de bacchiske Mysterier, hvor de vilde Centaurer sees tæmmede af Citharens Harmonie, og den mystiske Fakkels Lys. Den Medlidenhed som begge Genier vise mod Sommerfuglen, tillader ikke at antage, at den eene er en god, den anden en ond Genius, eller at den eene forestiller Dyden, den anden derimod Lasten. Men vel kunde her tvende modstridende Lidenskaber forestilles, af hvilke den eene kunde kaldes Ἔρως, den anden Ἀντίερως: ihvorvel disse Navne her ikke egentlig passe til den Meening, hvori de Gamle have taget dem. Disse tvende Amors kunde sammenlignes med Venus og Diana, som paa en Askekiste i Villa Giustiniani sees at stride med hinanden om Besiddelsen af Adonis. Begge forestilles som elskende, som sejrende og offrende: og ligesom disse tvende foreenede Lidenskaber (Elskov og Jagdlyst) bragte Heroen Adonis til en alt for tidlig Död, og derpaa oplöftede ham til Gudernes Kreds; saa sönderslides og ængstes Sielen her af de forviklede og uforenelige Begjerlighedens Mangfoldighed, men forberedes til samme Tid paa et nyt og mere lyksaligt Liv.

Saaledes bliver det umueligt at forstaae, hvorfor de tvende Genier her paa Marmoret sees grædende, en ellers hos Dödens og Sövnens Genier aldeles usædvanlig Forestilling, da Udtrykket i Dem stedse er og bör være Roelighed og Hvile, hvilke netop ere de Gaver, som de uddeele. Og saaledes tænkte og forestillede de Gamle dem og altid paa deres Begravelses Monumenter. Vel findes ogsaa Thanatos undertiden forestillet som en Jæger, der forfølger Sielene, som Hades Offerpræst;

men aldrig sees han med Redskaber til at piine. Lidenskabene ere det som piine, som langsomt ödelægge Sielen? og ligesom de i og for sig ere gode; saa begræde deres Genies *Adrastea's* Lov, der tvinger dem til at mishandle Psyche deres Yndling. Man kunde ogsaa finde Lighed imellem disse tvende Genier og de vingede Heste, som ifølge den platønske Mythos trække Sielens Vogn, hvilke i en vis Forstand vel ere Symboler paa den gode og den onde Genius; men dog ere aldeles forskjellige fra den, naar de betragtes fra en anden, mere filosofisk Side. Man kunde da maaskee sige, at den stive og krøllede Form, den eene Genii Vinger have, alluderer paa Epitheterne af *σκόλιος* og *πολύς* (fordrejet og forskjellig) med hvilke Plato maler den af de tvende Heste, som betegner de Lidenskaber, hvis Sæde han sætter neden for Diaphragma; ligesom den andens glatte Vinger kunne udtrykke det, som Plato kalder *ὄρθος* og *διορθουμένος* (lige og rank) hos den anden Hest, som forestiller de ædlere Lidenskaber.

Jeg elsker ikke Phantasiens Spil, eller disse Subtiliteter, med hvis Hjælp vi Antiquarier lade de Gamle saa ofte sige Ting, de aldrig have tænkt paa. Jeg veed ogsaa, at de gamle Kunstnere, ligesom de nye, tillode sig Capricer og Variationer, som allene tjente til Prydelse, og som, skiönt de oprindeligen havde deres Bemærkelse, dog ikke betydede noget paa det Sted, hvor vi finde dem anbragte. Og det er just paa Grund af denne Iagttagelse, at jeg forkaster mangan en nye vittig Forklaring. Men det Heele af nærværende Monument forekommer mig alt for alvorligt, og alt for meget igjennemtænkt, for at jeg kunde være af den Meening, at den Genius, hvis Raadighed Sielen er overgivet, tilfældigviis skulde være bleven fordoblet, og at det blot var Kunstnerens Caprice,

at Vingerne paa den eene ere dannede anderledes end paa den anden. Herimod kan ikke indvendes, at der findes saa mange Sarkophager, for det meeste af en temmelig sildig Tidsalder, paa hvilke de samme Forestillinger sædvanlig sees gjentagne paa begge Sider af den runde Plade (Clypeus) som sædvanlig staaer i Midten. En falsk Smag af Symmetrie, og Ufrugtbarhed i Opfindelse havde indført denne Skik i saadant Arbejde af tredie og fierde Aarhundrede, der allene blev giort paa Kiøb, og som baade i Idee og Udførelse er saa aldeles forskielligt fra vort omtalte Monument. Thi ved deslige Arbejde tænkte man hverken paa, efter Konstens Regler at forestille Facta, eller at give udførte og sammenhængende Allegorier: det var kuns nogle faae Yndlings Emblemer, som bleve gjentagne paa den eene Sarcophag efter den anden, og som selv tvende Gange i Rad bleve udhugne paa een og samme Steenplade, for det meeste uden at Konsteren selv trængte ind i den Gienstands Aand, som han bearbejdede. Og dog bör vi endog her, naar Forskjelligheder findes i de igjentagne Figurer i Form eller Attributer, som oftest antage, at en Forandring i Tankerne har givet Anledning dertil. Jeg har seet denne Genius som piiner Sommerfuglen, paa meere end een af disse Sarkophager baade paa højre og paa venstre Haand; men den eene Gang ligesom den anden, hver Gang med sin Sommerfugl i Haanden, som hænger over et forskjelligt Ildbækken *b*). Saaledes ere disse tvende Genier sikkerlig intet andet end symmetriske Forestillinger af den simpleste og almindeligste Maade at udtrykke Ideen om *Eros*, Begierlighedens Genius, som renser Sielen ved Ödelæggelse. Et Yndlings Emblem for dem, som efter det jordiske

b) Paa Sarkophager i Villa Giustiniani, og i Tivoli i Huset Boschi.

Livs Syssler ventede paa et andet, fuldt af Roelighed og Lyksalighed. Saadan Forestilling var og Gruppen af Psyche, som omfavnes af Eros; Symbolet nemlig paa denne guddommelige Lidenskab og theurgiske Kraft, der opløfter Sielen fra Jorden til Himmelen: og af samme Slags er en mærkværdig Sarkophag i Villa Giustiniani, paa hvilken Psyche holder i den eene Haand den omvendte Fakkell, saaledes som Dödens Genius plejer at holde den, for at betegne, at Enden af dette jordiske Liv er Tilbagekomsten til Guddommens Skiød. Efter samme Idee skulde Psyche i Apuleji Fabel gaae over Tænarus, og smage Proserpinas Bröd, inden hun kunde foreene sig med sin himmelske Gemal. Ikke meget forskiellig fra disse Forestillinger er en Askekasse i Museum Pio-Clementinum, paa hvis eene Side Lidenskabernes Genius forestilles, som med opløftet Fakkell brænder Sommerfuglen; og i Selskab med ham sees Dödens Genius, roelig hvilende paa den omvendte Fakkell, medens Buen og Kaageret ere höjt ophængte, og Begierlighedernes Strid udslukket. Paa den anden Side af denne Askekasse sees Sielens Renselse ved de Bacchiske Mysterier. Til samme Klasse af Monumenter henhörer endelig Vas Chigianum, rimeligviis ligeledes en Askekrukke, hvor *Eros* som piiner Psyche, staaer i samme Stilling og ligesaa bedrövet som paa vort Monument, imellem *Elpis* og *Nemesis*, af hvilke Gudinder den eene giver vore Begierligheder Föde, den anden sætter Maade paa dem; og, da de begge ikke ere andet, end Modificationer af den forste Venus, som kaldes *Adrastea* c),

c) Betegner Nattens Genius, og er Personification af Stjernehimlen: derfor forestilles den som den der styrer Skjebnen, og som Kilden til Guderne Lov. *Adsjora, Astoret. Adrastea.* Νύξ, ἣν καὶ Κούριν καλέσωμεν. Plato in Phædr. opp. T. 3. p. 248. Orphikerne og Neoplatonikerne pas-

og *Meragetis d*); saa synes Skulpturens Opfinder deraf at have fattet den Tanke, at forestille paa den anden Side af Vasen *Venus Pandemos*, hvis Saar i Foden Adonisstrømmens Nymphe forbinder. Og den græske Genius's Jovialitet, som plejede med et Smil at sætte Pynt endog paa de alvorligste Tanker, var Aarsag i, at Kunstneren endnu tilføjede et Priapbillede og en giöglende Satyr.

De fire Sider af det Vatikanske Monument, som er Gienstand for disse Bemærkninger, synes mig at være forbundne med hinanden med meget Overlæg, for i de tre af dem at forestille under de skjønneste Billeder de tre Hovedbeskjæftigelser af det jordiske Liv, og i den fjerde med en mørk og mystisk Allegorie at betegne Haabet om et andet Liv, som loves dem der ere rensede, uden at de behöve først at drikke Lethes Bæger: Livet i Skoven, paa Landet, og i det borgerlige Selskab, ere de tre Former, under hvilke vi see det menneskelige Liv her forestillet; eller maaskee ere det Billederne af Uskyldighed, Arbejde og Nydelse. Fauner og Nympher leege med Skovens Dyr under Herkulis, Skovens Skytsguds (*ὄϊς ἀλεξίμανκος*) Værn, som med sin frygtede Külle bortfjerner de vilde Rovdyr, og hvis himmelske Gemal vil lade Skovens Börn drikke af den evige Ungdoms Skaal.

Landmænd og Landpiger hente Føde og Klædning fra den lodne Gied, og opmuntres til Flittighed i Arbejde ved

sim. Amm. Marcell. L. xiv. c. 11. Heraf kan forklares Plinius l. xxxvi. c. 5. sammenl. med Pausan. l. 1. c. 33. Zenob. Adag 11. 82. Hesych. og Suidas. v. *Προουσία*. ogsaa Plutarch. de Isid. p. 355. og Quæst. Rom. p. 269. sammenl. med Pausan. L. x. c. 37. Harpocr. v. *Νεμέσεια* Schol. Reisk. ad Demosth. in Spud. p. 111.

d) Pausan L. 1. c. 19.

Nærværelsen af *Afrodite Earina e*), hvilken de Dødelige kalde *Haabet*, som er Søster til *Nemesis Karpos f*); hun, som alene ikke forlader det plyndrede Æbletræ i Hesperidernes Have, og som ved at række det Balaustii Blomst, lover det Aarstiden, i hvilken Granaten er moden, og de modne Æbler som den hesperiske *Adrastea* opbevarer for Herkules, der har fuldbyrdet sine tolv Arbejder. (Dodecatos) *g*)

Rigere er den tredie Scene. *Seris h*) og *Pyrha* ligge i det hellige Brudekammer, hvis Indgang bevogtes af den befrugtende Guddom; de hilse *Dionysos*, Forstanderen af Thesophoriernes hellige Ritus. Bordet er dækket; den Nysæiske Guds Tienere har tillavet *Nepenthe* for ham. Den ærværdige blide Olding, hvis Skiæg drypper af Salve, hvis Haar ere omvundne med Sejerherrens Diadem, og hvis viide Klædemon tilkjendegiver Orientens Overdaad, er i Begreb med at sætte sig ned til det af ham yndede Par. Med at bevæge sin Pande, bortdriver han Erindringen af alt det Onde, som trykker Mennekens Kaar; og hans utrættelige Følge skynder sig, at gjøre Giestebuddets Glæder fuldkomne. Den eene danser og omfavner *Thyrus*, den anden hopper og ryster *Narhex*, den tredie

e) Et andet Navn hun har er 'Αφροδίτη Νύμφη.

f) Mere bekjendt under Navn af 'Αφροδίτη Νικηφόρος.

g) Et af de skjønneste Basreliefs i Villa Albani forestiller os Hercules i de Hesperiske Haver, ikke som den der har røvet de berømte Æbler, men siddende ved Foden af Æbletræet, og ventende af een af disse der staae for ham i *Nemesis* Dragt, og har i sin venstre Haand en Green fuld af Æbler, Belønningen for hans overvundne Møje.

h) *Serys* betegner Skabelsens Søn, og er det Navn, som i et Basrelief i Museo Pio-Clementino, der forestiller Fabelen om Prometheus efter den nyere Tradition, er indhugget først ved Siden af det Nyedannede Menneske, da og ved Siden af det afdøde Menneske.

blæser paa Fløjterne, den fjerde fører den drukne Trommelslagerinde. Den lovgivende Gud gjør sig med sit hele Følge al Umage for at forvandle til Glæde de Bekymringer, for hvilke det borgerlige, af ham selv indførte Liv, ikke kan være frie.

Til denne Forestilling slutter sig meere umiddelbar Forestillingen paa den fjerde Side, da Lidenskaberne i Menneskets cultiverede og civiliserede Tilstand ere meere forskiellige, og deres Strid er hyppigere og meere ødelæggende. Diana og Venus, Adrasteas Præstinder, have tændt Faklerne, og Psyche, overgIVEN i deres Offerdrenges (Camilli) Vold, fortæres af langsomme Flammer. Men Adrasteas Lov er ikke Döden, den er Udsoning og Renselse. Saasnart Psyche er befriet for Slakkerne, saasnart de jordiske Lidenskabers Heede har fortæret Spiiren til disse Forvirringer, og concentreret Sæden af den himmelske Ild; vil den uden Död gaae over til Rhadamanti Strandbredde *z*) hvor Atriden *λ*) i evig Fred elsker Ne-

- z*) Pindar Olymp. *ii. v. 124.* Homer Odyss. *iv. v. 560.* Hesiod. Oper. *v. 167.* Eurip. Bacch. *v. 1336.* De seenere Poeter, især de latinske, have aldeles vanziiret den fra Ægypten til Grækenland bragte Lære om Elysium.

Φίλιππ' Ἀρμόδι', οὐπω τέθνηκας,
 Νήσοις δ' ἐν μακάρων σε Φασὶν εἶναι,
 Ἴνα περ ποδάκης Ἀχιλλεύς
 Τυδείδην τε Φασὶ Διομήδεα.

Alcæi Carm. in Lyricis Græc. Henr. Stephani Vol. 2. p. 24.

- λ*) Menelaus og Helena vare bestemte til ikke at döe, men skulde føres over til de elysiske Fgne, hvor ingen Storm forstyrrer Livet, men Oceanets milde Luft stedse forfrisker den blomstrende Slette. Odyss. *iv. v. 569.*

δ' ἔνεκ ἔχεις Ἑλένην, καὶ σφιν γαμβρὸς Διὸς ἔσσι
 det samme blev ogsaa sagt om Cadmus og Hermione.

mesis Datter, *l*) og hvor Achilles hviler i Phœbi Sönnedatters Skiöd *m*). Ogsaa her ere Centaurerne meget passende tilföjede, for at viise, hvorledes Jacchi Citthar berøeliger Skovens Uhyre, og deres Söstre adlyde Fakkeltænderindens (Daduchæ) Vink. Endog disse Forestillinger ere Symboler af de neddyssede Lidenskaber.

l) Helena, Nemesis Datter, ifölge Forfatteren af *κύπρια Έπη*. hos Eustath. in Iliad. xxiii. p. 1321 og Athen. l. viii. c. 2. Pausan. l. i. c. 33. Eratosth. cataster. 25. Hygin astron. l. i. c. 8. Schol. Callim. in Dian. v. 232. Schol. Pindar. Nem. x. v. 141. Schol. Arat. p. 38. Schol. Lycophr. v. 550. Ptolem. Hephæst. n. 4. hvor hun kaldes Veneris Datter.

m) Medea, ægtet af Achilles i Elysium, ifölge Ibcus og Simonides. Apollon. Argonaut. iv. p. 811. Lycophr. v. 174 kalder Achilles

τὸν μελλόνυμφον εὐνέτην κυταίχης
τῆς ξεινοβάχης.

